

Dnr 2015-646-1.b.
BILAGA

**Barnrätts-
perspektivet i
socialtjänstens
handläggning
Nr 5, 2015**

**Projektrapport från
Stadsrevisionen**

Dnr 3.1.3-180/2015

Den kommunala revisionen är fullmäktiges kontrollinstrument för att granska den verksamhet som bedrivs i nämnder och bolagsstyrelser. Stadsrevisionen i Stockholm granskar nämnders och styrelserns ansvarstagande för att genomföra verksamheten enligt fullmäktiges uppdrag. Stadsrevisionen omfattar både de förtroendevalda revisorerna och revisionskontoret.

I ”årsrapporter” för nämnder och ”granskningspromemorior” för styrelser sammanfattar Stadsrevisionen det gångna årets synpunkter på verksamheten. Fördjupade granskningar som sker under året kan också publiceras som projektrapporter.

Publikationerna finns på Stadsrevisionens hemsida. De kan också beställas från revisionskontoret.

Sammanfattning

Syftet med granskningen är att bedöma om nämnderna har en ändamålsenlig hantering av barn- och ungdomsärenden och om barnrättsperspektivet beaktats i handläggningen. Granskningen omfattar socialnämnden samt stadsdelsnämnderna Skarpnäck, Kungsholmen och Spånga-Tensta.

Stadsdelsnämnderna bedöms behöva utveckla sin hantering av ärenden som omfattar barn och unga. Vissa moment i handläggningsprocessen brister och behöver utvecklas för att säkerställa en rättssäker handläggning samt att barnrättsperspektivet beaktas. Det gäller främst den inledande utredningsplaneringen samt vårdplaner och genomförandeplaner. Även efterlevnaden av lagens tidsgränser vad det gäller förhandsbedömning och utredning behöver förbättras. När det gäller barnrättsperspektivet i förhandsbedömning och utredning framgår det i huvudsak väl.

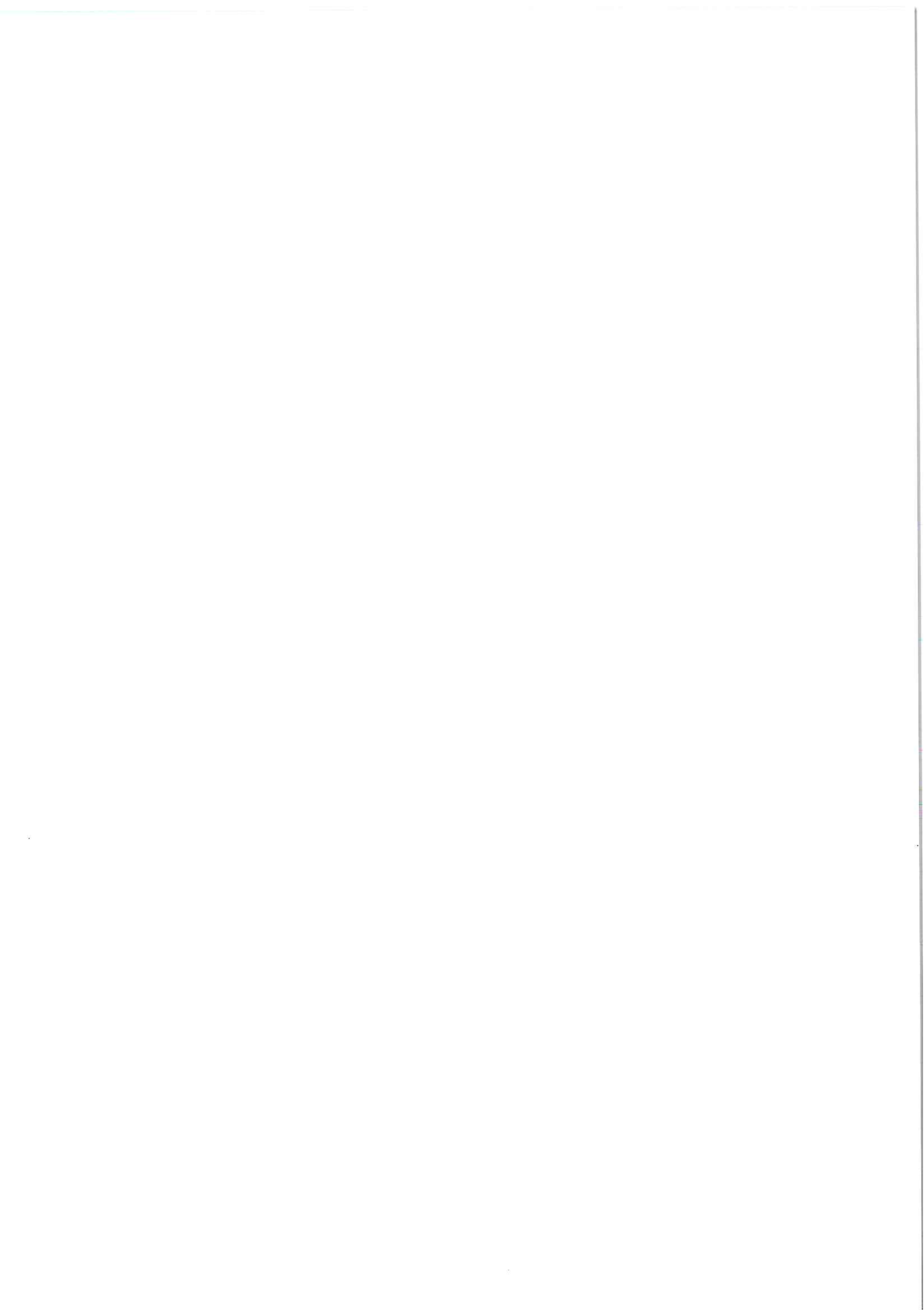
Stadsdelsnämnderna har i huvudsak fungerande organisationer för att ta emot samt utreda ansökningar och anmälningar. Dock hålls inte helt de lagstadgade övre tidsgränserna vad det gäller förhandsbedömning och utredning. Förhandsbedömningen ska genomföras inom lagens krav inom fjorton dagar. Utredningen ska bedrivas skyndsamt och vara dokumenterad och kommunicerad inom fyra månader.

Utredningsplanen saknades i flertalet fall. Planeringen ska göras i nära samråd med barn och vårdnadshavare och är en viktig del i utredningsprocessen. Det är viktigt redan i planeringsfasen att vidta åtgärder som skapar förutsättningar för utredningen att bedrivas skyndsamt samt att tydliggöra för barnet eller den unge och vårdnadshavarna om vilka kontakter som planeras tas i utredningen.

Det finns även vissa brister i individuppföljningen. Det saknas i flera fall vård- och genomförandeplaner i Skarpnäcks och Spånga-Tensta stadsdelsnämnder. Men även i Kungsholmens stadsdelsnämnd fanns brister när det gäller vårdplanens innehåll. Vårdplanen är viktig för att tydliggöra barnets eller den unges enskilda behov och för att skapa förutsättningar för uppföljning och bedömning av vårdens resultat. Det är i vårdplanen barn och vårdnadshavare ger ett undertecknat samtycke till den planerade vården. Den ska följas upp av nämnd och förvaltning.

Innehåll

Inledning	1
Bakgrund	1
Syfte, revisionsfrågor och avgränsning	1
Revisionskriterier	2
Metod	2
Regelverk och styrdokument	3
Granskningens resultat	4
Socialtjänstens hantering av barn- och ungdomsärenden	4
Granskning av barn- och ungdomsärenden	9
Analys och slutsatser	14
Sammanfattande bedömning	16
Rekommendationer	16
Bilaga 1 - Intervjuförteckning	18
Bilaga 2 – Anmälningar, inledda utredningar och utredningstider	19

Inledning

Bakgrund

Socialtjänsten hanterar ofta komplexa sociala problem och att göra kvalificerade bedömningar. Det handlar i många fall om att fatta svåra beslut, som kan innebära ett stort ingripande i barnens och deras föräldrars liv. Enligt socialtjänstlagen (SoL) har socialtjänsten en skyldighet att se till att barn och unga får växa upp under trygga och goda förhållanden. Barn som av olika anledningar riskerar att fara illa ska få det stöd, hjälp och skydd som de behöver. I Stockholms stad ligger detta ansvar på stadsdelsnämnderna. När det gäller barn och unga, som kan vara i behov av skydd eller stöd har stadsdelsnämnderna ett långtgående utredningsansvar. Vilket innebär att om nämnden får kännedom om något som kan innebära att nämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd eller stöd kan en utredning genomföras oavsett barnets eller föräldrarnas inställning. Dock ska barn och unga ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör dem. Att beakta barns bästa innebär bl.a. annat att nämnderna i sin handläggning genomför bedömningar vad gäller beslutens inverkan på barns och ungas situation samt på vilka sätt besluten gynnar barns utveckling. Eventuella brister i handläggningen av barn och unga riskerar att äventyra och sätta den enskildes rättssäkerhet ur spel.

En förutsättning för att socialtjänsten ska kunna ingripa till barns stöd och skydd och utreda deras behov är att socialtjänsten får vetskap om förhållanden som kan innebära en risk för ogynnsam utveckling. Kännedom om missförhållanden erhålls främst genom anmälningar som kommer från andra myndigheter och organisationer och från enskilda. Antalet anmälningar avseende missförhållande enligt 14 kap. 1 § SoL har ökat under de senaste åren i Stockholms stad. Drygt hälften av anmälningarna ledde till en utredning.

Syfte, revisionsfrågor och avgränsning

Syftet med granskningen är att bedöma om nämnderna har en ändamålsenlig hantering av barn- och ungdomsärenden och om barnrättsperspektivet beaktats i handläggningen.

Följande revisionsfrågor ska besvaras:

- Har nämnderna en tydlig ansvarsfördelning och fungerande organisation för att ta emot samt utreda ansökningar och anmälningar?

- Säkerställer nämnderna en ändamålsenlig hantering av skydds- och förhandsbedömningar?
- Säkerställer nämnderna i handlägningsprocessen att barns bästa beaktas och att deras rättigheter tillgodoses?
- Har nämnderna en ändamålsenlig uppföljning av barn- och ungdomsärenden?

Granskningen omfattar socialnämnden samt stadsdelsnämnderna Skarpnäck, Kungsholmen och Spånga-Tensta och avgränsas till att omfatta barn- och ungdomsärenden med fokus på barnrättsperspektivet.

Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens analyser, slutsatser och bedömningar.

Revisionskriterierna för den här granskningen är följande:

- Socialtjänstlagen
- Stadens och nämndernas plan och budget för 2015 samt andra måldokument
- Socialstyrelsens allmänna råd avseende handläggning av ärenden som gäller barn och unga (SOSFS 2014:6)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- Riktlinjer för handläggning och dokumentation avseende familjehemsvård för barn och ungdom (KF 2014-01-27)
- Socialstyrelsens Barn behov i centrum (BBIC)¹

Metod

Granskningen baseras på intervjuer med företrädare för socialtjänsten vid socialförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna (se bilaga 1). Vidare ingår studier och analys av dokument inom området såsom övergripande policys och riktlinjer för socialtjänstens handläggning.

En genomgång har gjorts av stadsdelsförvaltningarnas barn- och ungdomsärenden utifrån om barnrättsperspektivet beaktats i handläggningen. Granskningen omfattar slumpvist utvalda akter.

¹ Det övergripande målet med BBIC-konceptet är sätta barns och ungas behov i centrum för socialtjänstens arbete. För den praktiska användningen har Socialstyrelsen utvecklat ett antal formulär och stöddokument.

Granskningen har genomförts av Martin Andersson (projektledare) och Katja Robleto vid revisionskontoret. Rapporten har fakta-kontrollerats av förvaltningarna.

Regelverk och styrdokument

Barnrättsperspektivet

Inom socialtjänsten är kraven på rättssäkerhet höga. I dokumentationen av barn- och ungdomsärenden bör det framgå hur barnets bästa och barnets berättelse har uppmärksammats i olika beslut. FN:s barnkonvention fastställer att rätten för barn att uttrycka sina åsikter och bli hörda är en grundläggande princip. Barnkonventionen innehåller rättigheter som varje barn ska ha och gäller alla upp till 18 år som bor eller vistas i landet. Barnkonventionen består av en inledning samt 54 artiklar. Samtliga artiklar ska ses som en helhet där grundprinciperna kompletterar varandra. FN:s barnkommitté har definierat fyra av dessa som mer grundläggande för barns rättigheter. I artikel 2 framkommer principen om att barnets rätt inte får diskrimineras. Artikel 3 avser principen om barnets bästa i främsta rummet. Artikel 6 omfattar den grundläggande principen om barnets rätt till liv och utveckling. I artikel 12 fastställs principen om barnets rätt att få uttrycka sina åsikter.

Bestämmelser om barns rätt att komma till tals återfinns även i Socialtjänstlagen (2001:453) och Socialstyrelsens allmänna råd (se mer utförlig redogörelse i avsnittet om Granskning av barn- och ungdomsärenden).

Budget och nämndernas verksamhetsplaner

I Stockholms stads budget 2015 framkommer att arbetet enligt barnkonventionen ska stärkas. Stadens socialtjänst ska ha fokus på att öka brukarmedverkan, delaktighet och dialog med barn och unga. Stadsdelsnämnderna ska fortsatt prioritera uppföljning av placerade barn och unga samt barn som lever med våld i nära relationer.

Staden har tagit fram fyra verksamhetsmål som tydligt berör barn- och ungdomar inom individ- och familjeomsorgen:

- Alla barn i Stockholm har jämlika uppväxtvillkor
- Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla
- Stockholm är en stad där ingen behöver vara rädd för våld
- Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till mänskliga rättigheter och barnkonventionen

Socialnämndens och stadsdelsnämndernas verksamhetsplaner omfattar kommunfullmäktiges verksamhetsmål. Nämnderna har därtill tagit fram nämndmål för arbetet med barn- och ungdomar utifrån barnkonventionen som rör handläggningen av barn- och ungdomsärenden inom socialtjänsten.

I socialnämndens verksamhetsplan framkommer att nämnden ska beakta mänskliga rättigheter och barnkonventionen i alla verksamheter. Barnens rätt ska, enligt barnkonventionen, prägla hela socialtjänsten. Nämnden ska medverka till att lyfta barnperspektivet i staden.

Kungsholmens stadsdelsnämnds verksamhetsplan innehåller målet om att barn och ungas rättigheter ska respekteras enligt barnkonventionen. All handläggning och utförande verksamhet rörande barn och unga ska ske enligt barnkonventionen.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd har antagit målet om att barn, unga och vuxna har skäliga levnadsförhållanden och lever ett självständigt liv utifrån sina förutsättningar. Detta innebär att barns rättigheter och barns bästa ska beaktas, synliggöras och tas hänsyn till i alla utredningar och insatser. Barn och unga ska därtill vara delaktiga i sin egen utredning och planeringen av insatser.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnds verksamhetsplan omfattar nämndmålet om att förvaltningen ska arbeta utifrån mänskliga rättigheter och barnkonventionen. Samtliga verksamheter som arbetar med barn och unga ska utgå ifrån barnkonventionen. Vidare ska barn och unga komma till tals i utredningar och vid uppföljning av insatser.

Granskningens resultat

Socialtjänstens hantering av barn- och ungdomsärenden

Barnärenden inom stadsdelsnämnderna

I socialnämndens socialtjänstrapport 2014 ges en samlad bild av stadens socialtjänst kring barn- och ungdomsärenden. I rapporten framkommer att antalet anmälningar och inledda utredningar kring barn och unga har ökat de senaste åren inom staden. Under 2014 inkom 17 701 anmälningar till staden.

Samlat för staden ledde 54 procent av anmälningarna kring barn- och ungdomar till utredning under 2014. Inom Kungsholmens stadsdelsnämnd ledde 44,7 procent av anmälningarna till utredning. Motsvarande 53 procent inom Skarpnäcks stadsdelsnämnd och 57,8 procent inom Spånga-Tensta stadsdelsnämnd. (se bilaga 2)

Andel utredningar avseende barn och unga som pågått längre än lagstadgade fyra månader var 43,7 procent för staden som helhet under första halvåret 2014. I Kungsholmens stadsdelsnämnd var andelen utredningar som pågått mer än fyra månader 23 procent. Motsvarande 41 procent inom Skarpnäcks stadsdelsnämnd och 52,6 procent inom Spånga-Tensta stadsdelsnämnd. (se bilaga 2)

När det gäller socialtjänstlagens krav om beslut om att inleda eller inte inleda utredning inom fjorton dagar d.v.s. att göra en förhandsbedömning, uppger Skarpnäcks stadsdelsförvaltning att de klarar det i ungefär 70 procent av ärendena och Spånga-Tensta i ungefär 80 procent. Enligt Kungsholmens stadsdelsförvaltning har de haft svårt att säkra ett beslut inom de lagstadgade fjorton dagarna under 2014. Förvaltningen har dock förstärkt familjeenheten med en nytillsatt mottagningsgrupp som kommer påbörja sitt arbete under hösten 2015. Efter en kritik från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) inledde Skarpnäcks stadsdelsförvaltning ett utvecklingsarbete kring dokumentationen i förvaltningens förhandsbedömningar.

Organisation och ansvar

Socialnämnden har en samordnande och övergripande roll avseende stadens socialtjänst. Socialförvaltningen utarbetar riktlinjer för socialtjänsten i staden och ska följa upp stadens samlade socialtjänstverksamhet. I samordningen ligger bl.a. att utbilda i metoder och stadens riktlinjer.

Stadsdelsnämnderna ansvarar för ledning av socialtjänsten inom sitt geografiska område och för de uppgifter som enligt lag ankommer på en socialnämnd. Nämnderna beslutar själva hur de vill organisera handläggningen inom individ- och familjeomsorgen. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har en mottagningsenhet som hanterar inkommande anmälningar och ansökningar i barn- och vuxenärenden. Spånga-Tensta och Kungsholmens stadsdelsförvaltningar har en mottagningsgrupp för barn- och ungdomsärenden inom barn- och ungdomsenheten respektive familjeenheten. Kungsholmens mottagningsgrupp är nytillsatt och ska påbörja sitt arbete under hösten. Förhandsbedömningar i nya barn- och ungdomsärenden görs av mottagningen. I pågående ärenden genomförs förhandsbedömningar av respektive enhet eller grupp där ärendet är aktuellt. I vuxen-

ärenden som omfattar barn och unga slussas ärendet vidare till barnenheterna som handlägger barnärendet.

Ett av socialtjänstens svåraste uppdrag är arbetet med barn, unga och deras familjer. Personalens kompetens och erfarenhet är en viktig förutsättning för att kunna uppnå rättssäkerhet och upprätthålla en god kvalitet i handläggningen. Lagstiftning och socialstyrelsens föreskrifter² har tydliggjort kompetenskraven för handläggare som arbetar med barn och unga. Stadsdelsnämnderna uppger att det är svårt att rekrytera erfarna socialsekreterare till barn- och ungdomsverksamheten. Kungsholmens stadsdelsförvaltning uppger dock att de har en fördel av att vara en innerstadsstadsdel och har inte haft svårt att anställa erfaren personal. Förvaltningen arbetar tillsammans med de fackliga representanterna med att se över hur de kan behålla sin personal. De har tillsammans tagit fram framgångsfaktorer för det fortsatta arbetet. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning uppger att de har bra blandning av nya och erfarna handläggare. Förvaltningen har en organisation kring mentorskap och alla nyanställda har en introduktionsplan. Spångar-Tensta stadsdelsförvaltning har under några år haft en hög personalomsättning och arbetsbelastning inom avdelningen Individ och familj. Förvaltningen uppger att de har haft svårt att anställa erfarna handläggare. Verksamheten har sedan 2014 utökats genom nyrekrytering av socialsekreterare, samordnare och enhetschefer till barn- och ungdomsenheten. Idag har enheten flera nyutexaminerade socialsekreterare samt en ny arbetsledning. Som stöd för handledning av nya handläggare har verksamheten förstärkts med olika former för introduktionsprogram, mentorskap samt ett utökat chefsstöd.

Riktlinjer för arbetet inom socialtjänsten

Socialstyrelsens föreskrifter är styrande för stadens arbete inom socialtjänsten. Stadens riktlinjer är anpassade utifrån lagstiftning och föreskrifter för området. Riktlinjerna är styrande och ligger till grund för stadsdelsförvaltningarnas rutiner. Socialnämnden har uppdaterat och förstärkt stadens riktlinjer avseende barn och unga med barnrättsperspektivet under 2014. Riktlinjerna kring handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden har reviderats. Nya riktlinjer för familjehemsvården har även antagits av kommunfullmäktige. Det pågår ett arbete inom socialförvaltningen med att uppdatera riktlinjerna för vuxna med missbruk- och beroendeproblematik. Syftet är bl.a. att förtydliga barnrätts-

² Behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn och ungdomsvård (SOSFS 2014:7)

perspektivet och samverkan mellan vuxenenheter och barn- och ungdomsenheter.

Stadsdelsnämnderna ska enligt stadens riktlinjer använda Socialstyrelsens handläggnings- och dokumentationssystem BBIC (Barns behov i centrum) i sitt arbete med barn- och ungdoms-ärenden. BBIC bygger på en helhetssyn för barns utveckling inom olika områden och ska säkerställa att barn och unga blir uppmärksammade och lyssnade till i utredningsprocessen. BBIC är ett sätt för socialtjänsten att säkerställa att barnrättsperspektivet beaktas och att barnets behov sätts i centrum i handläggningen av ärenden. Den omfattar en rad olika formulär och stöddokument, från anmälan och utredning till uppföljning och avslutning av insatser. Vid varje stadsdelsförvaltning finns en BBIC-ansvarig och lokala utbildare med särskilt uppdrag att utbilda och stödja kollegor. Stadsdelsförvaltningarna kommer genomgå utbildning i en ny uppdaterad version av BBIC. Utbildningen anordnas av socialförvaltningen under hösten.

Samverkan avseende barn och unga inom förvaltningarna
Stadsdelsnämnderna ska, enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om systematiskt kvalitetsarbete³ inom socialtjänsten, identifiera de processer där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på insatser i verksamheten. Det ska framgå av processerna och rutinerna hur samverkan ska bedrivas i den egna verksamheten. En fungerande intern samverkan är viktig för att säkerställa att informationsöverlämning om barn- och unga sker på ett ändamålsenligt sätt mellan enheter inom förvaltningen. Exempelvis information som är viktigt för att göra en riktig bedömning om barnets behov av insatser från socialtjänsten.

Samtliga stadsdelsförvaltningar har forum för samverkan bl.a. bestående av ledningsgruppsmöten, möten mellan avdelningschefer och enhetschefer samt gruppmöten på handläggarnivå. Informella möten sker, enligt intervjuade, kontinuerligt mellan enheterna i gemensamma ärenden.

Kungsholmens stadsdelsförvaltning har en samverkansöverenskommelse mellan familjeenheten och vuxenheten. Ett utvecklingsområde uppges dock vara att tydliggöra respektive uppdrag samt överlämningar enheter emellan. Det uppges finnas ett behov av samverkansrutiner enheter emellan. Utmaningen ligger även i att hitta bra samarbetsrutiner med försörjningsstödsenheten som lokal-

³ Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)

iserar vid Östermalms stadsdelsförvaltning. Detta gäller främst ensamkommande flyktingbarn avseende familjeåterföreningar och olika boendelösningar.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har en samverkansöverenskommelse mellan enheterna som fungerar tillfredställande enligt de intervjuade. Samverkansöverenskommelsen har uppdaterats under 2015. Ansvarsfördelningen är, enligt stadsdelsförvaltningen, tydlig kring barnärenden. Överlämningar enheter emellan uppges fungera bra.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har en samverkansöverenskommelse mellan enheterna inom avdelningen Individ och familj. Samverkansöverenskommelsen behöver dock uppdateras enligt stadsdelsförvaltningen. Därtill ska rutinerna för överlämningar enheter emellan ses över. Samverkan i gemensamma ärenden uppges dock överlag fungera tillfredställande. Det har framkommit att samverkan mellan enheterna barn och ungdom samt beroendevård och socialpsykiatri försvåras av att verksamheterna inte ligger samlokaliserade. Om samverkan i enskilda ärenden inte skulle fungera kan socialsekreterarna söka stöd hos enhetscheferna.

Verksamhetsuppföljning

Socialnämnden följer årligen upp stadens samlade socialtjänstverksamhet i socialtjänstrapporten⁴. Uppföljningen av barn- och ungdomsärenden omfattar bl. a antalet inkomna anmälningar, inledda utredningar och utredningstider (se avsnittet om Barnärenden inom stadsdelsnämnderna).

Socialtjänstinspektörerna inom socialförvaltningen granskar stadsdelsnämndernas verksamheter inom individ- och familjeomsorgen utifrån kvalitet och rättssäkerhet ur ett brukarperspektiv. Arbetet ska utgöra ett komplement till annan kvalitetsuppföljning. Vidare är det en funktion för att säkerställa en god och likvärdig kvalitet i stadens samlade socialtjänstverksamhet. De genomför årliga temagranskningar vid stadsdelsförvaltningarna. Under hösten 2015 följer socialinspektörerna upp en tidigare granskning av den sociala barn- och ungdomsvården i staden. Rapporter från granskningarna lämnas till socialnämnden och till de berörda stadsdelsnämnderna i ett verksamhetsutvecklande syfte.

Stadsdelsförvaltningarnas rapportering till nämnd, kring målfyllnelse som rör barn och unga inom individ- och familje-

⁴ Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2014.

omsorgen, sker i tertialrapporter och verksamhetsberättelsen. I nämndernas tertial rapportering 2015 anger nämnderna att handläggningen och utförande av verksamhet som rör barn och unga sker enligt barnkonventionen.

Respektive stadsdelsförvaltning följer därtill upp hur barnrättsperspektivet beaktas i handläggningen av barn- och ungdomsärenden på individnivå. Former för ärendedragningar mellan enhetschefer och socialsekreterare finns på respektive förvaltning. Förvaltningarna följer antalet ärenden samt handläggningstider kring förhandsbedömningar och utredningar. Dessa rapporteras till förvaltningsledning men dock inte till nämnd. Underlaget uppges ligga till grund för verksamhetsutvecklingen. Kungsholmens stadsdelsförvaltning genomför även kollegiegranskningar av akter inom ramen för den årliga internkontrollen.

Granskning av barn- och ungdomsärenden

Handläggningsprocessen vad gäller barn- och ungdomsärenden kan delas upp i fem delprocesser: aktualisera och förhandsbedöma, utreda och bedöma, besluta, verkställa beslut och följa upp insatser. En granskning har skett av några akter med inriktning på om handläggningen skett på ett rättssäkert sätt och om barnrättsperspektivet har beaktats. Aktgranskningen består av tio slumpvis utvalda barn- och ungdomsakter med beslut om placering i familjehem, jourhem och HVB för respektive stadsdelsförvaltning. Granskningen omfattar BBIC-dokumentet som gäller för förhandsbedömning, utredningsplanering, utredning, vårdplanering samt hur vården följts enligt journalanteckningar.

Förhandsbedömning

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Detta innebär att nämnden ska göra en bedömning om en utredning ska inledas eller inte utifrån en s.k. förhandsbedömning. Om det inte finns synnerliga skäl ska beslut fattas inom fjorton dagar efter det att en anmälan har kommit in.⁵

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter⁶ och stadens riktlinjer⁷ ska beslut om att inte inleda utredning dokumenteras. Det ska framgå att en

⁵ 11 kap. 1-1 a §§ socialtjänstlagen (SoL)

⁶ Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

⁷ Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen (oktober 2014)

utredning inte inleds, skälen för nämndens beslut, beslutsdatum och namn och befattning på den som har fattat beslutet. Om barnet eller den unge inte kommit till tals ska anledningen till detta dokumenteras. Dokumentationen ska sparas i en pärm tillsammans med anmälan i datumordning från när anmälan kom in. När en anmälan rör barn eller unga ska nämnden genast göra en bedömning av behovet av omedelbart skydd, vilket ska dokumenteras.⁸

lakttagelser

Granskningen av förhandbedömningar som har resulterat i beslut att *inte inleda* utredning visar att beslut fattas i huvudsak inom fjorton dagar. Undantaget är Kungsholmens stadsdelsnämnd där tidsgränsen överskrids i något fall. Stadsdelsnämnderna har i samtliga förhandsbedömningar gjort en bedömning av behovet om omedelbart skydd. Samtliga nämnder uppfyller de formella kraven avseende ställningstagandet att inte inleda utredning. I samtliga fall har det dokumenterats om barnet eller den unga kommer till tals eller motivet till att de inte gör det, med ett enskilt undantag i Skarpnäcks stadsdelsnämnd.

Granskningen av förhandbedömningar som föranlett beslut om *att inleda* utredning visar att beslut inte alltid fattas inom fjorton dagar. I Skarpnäcks stadsdelsnämnd överskrids tidsgränsen i något enskilt fall och i Kungsholmens stadsdelsnämnd i flera fall. I Spånga-Tensta stadsdelsnämnd saknades det dock en förhandsbedömning i två av akterna. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd har gjort bedömningen av behovet av omedelbart skydd i samtliga fall. I Kungsholmens och Skarpnäcks stadsdelsnämnder saknas dokumentation om bedömning av omedelbart skydd i något enskilt fall. När det gäller de formella kraven att dokumentera ställningstagandet att inleda utredning uppfyller Skarpnäcks och Spånga-Tensta stadsdelsnämnder kraven i samtliga fall. I Kungsholmens stadsdelsnämnd finns det formella brister i något enskilt fall, d.v.s. ställningstagandet var inte undertecknat och daterat. För Kungsholmens och Skarpnäcks stadsdelsnämnder framgår det i något enskilt fall inte av dokumentationen att barnet eller den unga får komma till tals eller motivet om de inte gör det. I Spånga-Tensta stadsdelsnämnd framgår det i samtliga fall.

Utredning av barn- och unga

Enligt socialstyrelsens föreskrifter⁹ bör utredningen inledas med att planera hur utredningen är tänkt att bedrivas. Planeringen bör göras

⁸ 11 kap. 1 a § socialtjänstlagen (SoL)

⁹ Handläggning av ärenden som gäller barn och unga (SOSFS 2014:6)

i nära samråd med barnet eller den unge och dess vårdnadshavare. Planeringen bör även innehålla vad som ska klargöras i utredningen. Exempelvis bör det framgå hur samtal och möten ska utformas så att barnet eller den unge ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter. Det bör även framgå när och hur samtal och möten ska äga rum med barnet eller den unge enskilt eller tillsammans med dess vårdnadshavare samt med övriga. Stadens riktlinjer ställer högre krav än socialstyrelsens föreskrifter och anger dessutom att utredningsplaneringen ska dokumenteras i ”BBIC-utredningsplan”. Datum för de olika utredningssamtalen bör fastställas så tidigt som möjligt.

Enligt stadens riktlinjer ska de uppgifter som framkommer i utredningen och som är relevanta utifrån utredningens frågeställningar dokumenteras i dokumentet ”BBIC Utredning”. Utredningen ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Nämnden har möjlighet att besluta om att förlänga utredningstiden om det finns särskilda skäl exempelvis om en barnpsykiatrisk- eller polisäretredning krävs och är viktiga för nämndens beslut. Enligt socialstyrelsens föreskrifter¹⁰ ska det av dokumentationen framgå vilka åsikter som barnet eller den unge har fört fram som gäller honom eller henne. Har inte barnet framfört sina åsikter ska det framgå hur nämnden har klarlagt dennes inställning på annat sätt. Det ska också framgå hur nämnden har tagit hänsyn till barnets eller den unges åsikter i förhållande till dennes ålder och mognad. Vidare ska det även framgå hur barnets bästa har beaktats.

Inför nämndens beslut i ett ärende ska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut sammanställas till ett beslutsunderlag. Det ska bl.a. framgå vilka övervägande som ligger till grund för nämndens beslut, barnets eller den unges och vårdnadshavarnas uppfattning om barnets eller den unges behov och hur dessa kan tillgodoses samt nämndens bedömning av barnets eller den unges behov. Beslutsunderlaget bör även innehålla en tydlig analys och ska innehålla en bedömning av barnets eller den unges behov av insatser. Av ett beslut ska det framgå vad som har beslutats, d.v.s. en beslutsmening och en beslutsmotivering. När relevant information, analys, bedömning och

¹⁰ Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

förslag till beslut har dokumenterats kan hela dokumentationen flyttas över i formuläret ”BBIC Beslutsunderlag”¹¹.

lakttagelser

När det gäller utredningens planering så visar granskningen att nämnderna inte lever upp till stadens riktlinjer. I flertalet fall har planeringen inte dokumenteras i ”BBIC utredningsplan”. Vi har inte heller funnit att planeringen har dokumenteras i något annat dokument. Detta framkommer även i intervjuerna med stadsdelsförvaltningarna, d.v.s. utredningsplaneringen sker med berörda men dokumenteras inte. I de fall vi har funnit en utredningsplan är kvaliteten i planerna ett utvecklingsområde. Det är otydligt hur samtal och möten ska utformas så att barnet eller den unge ges goda förutsättningar att framföra sina åsikter. Det finns även en otydlighet i när och hur samtal och möten ska äga rum med barnet eller den unge enskilt eller tillsammans med dess vårdnadshavare eller med andra parter. Det saknades underskrifter i samtliga planer, d.v.s. att planeringen av utredningen har gjorts i samråd med barnet eller den unge och dess vårdnadshavare.

Granskningen visar att samtliga beslut om en insats avseende en placering har föregåtts av en utredning och dokumenteras i ”BBIC utredning”. Barnrättsperspektivet framkommer i samtliga utredningar. Det vill säga att barnets eller den unges åsikter och inställning dokumenterats i samtliga utredningar. Även barnets eller den unges bästa bedöms ha beaktats i granskade utredningar. Bedömningen av den enskildes behov och vilka omständigheter och händelser som ligger till grund för bedömningen framkommer tydligt i samtliga utredningar. Några utredningar var inte slutförda inom lagens krav om fyra månader, dock fanns nämndbeslut om förlängd utredningstid.

När det gäller nämndernas beslutsunderlag som rör en insats enligt SoL visar granskningen att samtliga nämnder i huvudsak lever upp till föreskrifter och stadens riktlinjer. I något fall har dokumentationen inte förts över och sammanställts i ”BBIC beslutsunderlag”, vilket är ett bör-krav. I dessa fall har utredning och vårdplan utgjort nämndens beslutsunderlag. Vidare framgår barnets eller den unges, vårdnadshavarens uppfattning om barnets eller den unges behov samt hur de ska tillgodoses. Underlagen innehåller även en tydlig analys och bedömning av barnets eller den unges behov av insatser.

¹¹ Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen (oktober 2014)

Det framgår även vad som beslutats, d.v.s. en beslutsmening och en beslutsmotivering.

Vårdplaner och genomförandeplaner

Enligt stadens riktlinjer ska en vårdplan upprättas vid övervägandet av en placering utanför barnets eller den unges eget hem. Planen ligger till grund för genomförandet av vården och för uppföljningen, för placeringar både enligt SoL och LVU. Vårdplanen ska bl.a. innehålla de särskilda insatserna, hur umgänget med föräldrar och vårdnadshavare ska ske och målet med vården. Planen ska även omfatta barnets eller den unges och vårdnadshavarnas syn på den planerade vården.¹² Enligt stadens riktlinjer ska vårdnadshavarna och den unge underteckna vårdplanen, så att det framgår att de tagit del av planen och om de har samtyckt till den planerade vården eller inte. Vårdplanen ska kompletteras med en genomförandeplan som ska konkretisera de övergripande målen för vården, hur vården ska utformas, vad som förväntas av vårdgivare, föräldrar, skolan m.fl.

lakttagelser

Granskningen visar att upprättandet av vårdplaner är ett utvecklingsområde. I Spånga-Tensta och Skarpnäcks stadsdelsnämnder saknades flera vårdplaner. I vårdplanerna framgår i huvudsak barnets eller den unges och vårdnadshavares syn på den planerade vården, med undantag från något fall i Spånga-Tensta och Kungsholmens stadsdelsnämnder. När det gäller de särskilda insatserna, hur umgänget med föräldrar och vårdnadshavare ska ske och målet med vården framgår detta tydligt, med undantag i något fall i Spånga-Tensta stadsdelsnämnd. Hos samtliga förvaltningar saknas det i flera fall underskrifter från den unge och dess vårdnadshavare som medger samtyckte till den planerade vården. I flera fall har inte vårdplanen kompletterats med en genomförandeplan.

Uppföljningen av barn och unga i familjehem, jourhem och HVB

Nämndens uppföljning av vården för barn och unga i familjehem, jourhem eller HVB ska omfattas av personliga besök, enskilda samtal med barnet eller den unge, samtal med hemmet som utför vården och samtal med vårdnadshavarna. Nämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.¹³ Barnet eller den unga bör besökas av en socialsekreterare

¹² 11 kap. 3 § Socialtjänstlagen (SoL)

¹³ 6 kap. 7b § Socialtjänstlagen (SoL)

minst 4 gånger per år. Yngre barn eller nyligen placerade barn kan behöva tätare kontakt.¹⁴

lakttagelser

Granskningen av journalanteckningarna visar att nämndernas uppföljning av vården sker genom regelbundna besök, enskilda samtal med barnet eller den unge, samtal med hemmet som utför vården samt med vårdnadshavarna. Det framgår även tydligt att uppföljningen har uppmärksammat barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. Undantaget är något fall i Kungsholmens stadsdelsnämnd.

Analys och slutsatser

Handläggningen av barn- och ungdomsärenden styrs av riktlinjer som tagits fram av socialnämnden. I riktlinjerna framgår hur stadsdelsnämnderna ska använda sig av BBIC och hur barnrättsperspektivet ska beaktas i de olika momenten handläggningen. Socialnämnden följer också upp stadsdelsnämndernas socialtjänstverksamhet, dels genom verksamhetsstatistik och dels genom att granska hur stadens verksamheter lever upp till kvalitet och rättssäkerhet. De senaste åren har bl.a. den sociala barn- och ungdomsvården granskats och följts upp av socialförvaltningens socialtjänstinspektörer.

Granskningen visar att stadsdelsnämnderna i huvudsak har fungerande organisationer för att ta emot samt utreda ansökningar och anmälningar. Dock hålls inte helt de lagstadgade övre tidsgränserna vad gäller förhandsbedömning och utredning. Det finns även ett behov av att formalisera och tydligöra samverkan och informationsutbytet mellan enheter. Granskningen visar även att stadsdelsnämnderna behöver utveckla vissa moment i handläggningsprocessen för att säkerställa att barns och ungas bästa beaktas och att deras rättigheter tillgodoses. Det gäller framförallt brister i planeringen av utredningen, vårdplaneringen samt dess genomförande.

Ansvar för de olika momenten i handläggningsprocessen är tydligt. Stadsdelsförvaltningarna har valt liknade organisationer för mottagandet av anmälningar och ansökningar gällande barn och unga. Skarpnäcks och Spånga-Tensta stadsdelsförvaltningar har en

¹⁴ Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11)

särskild mottagningsfunktion som ansvarar för att hantera förhandsbedömningen av att inleda eller inte inleda utredning samt att göra bedömningen av barnets eller den unges omedelbara skydd. Om det tas beslut om att inleda utredning fördelas uppgiften till en socialsekreterare i någon av utredningsgrupperna. I Kungsholmens stadsdelsförvaltning görs förnärvarande både förhandsbedömning och utredning i utredningsgrupperna.

Nämnderna har under 2015 klarat att genomföra ungefär 70-80 procent av förhandsbedömningarna inom lagens krav om fjorton dagar. Kungsholmens stadsdelsförvaltning har dock påbörjat ett arbete med inrätta en mottagningsfunktion för att bättre klara lagens tidskrav. När det gäller andelen utredningar som pågått längre än fyra månader klarar Kungsholmens stadsdelsnämnd tidsgränsen under 2014 i ungefär 80 procent av ärendena, Spånga-Tensta och Skarpnäcks stadsdelsnämnder i ungefär 50-60 procent. Beslut om förlängd utredningstid finns bara i en mindre del av ärendena. En hög arbetsbelastning eller personalomsättning är inte godtagbara skäl att överstiga tidsgränserna eller för att förlänga utredningstiden. I intervjuerna med handläggarna framkom att utredningen ofta genomfördes inom tidsgränsen men att själva dokumentationen av utredningen inte färdigställdes i tid. Socialtjänstlagens tidsgränser syftar till att stärka den enskildes rättssäkerhet och minska osäkerheten i förhållande till socialtjänsten. Det är därför viktigt att redan i planeringsfasen vidta åtgärder som skapar förutsättningar för utredningen att bedrivas skyndsamt. Inom den lagstadgade tidsramen ska utredningen både ha dokumenterats och kommunicerats.

Samtliga förvaltningar har formaliserat den interna samverkan mellan enheterna inom avdelningen. Det framkommer dock att det finns ett behov av att förtydliga och uppdatera överenskommelserna avseende samverkan inom Kungsholmens och Spånga-Tensta stadsdelsförvaltningar. Särskilt viktigt är det med formaliserade rutiner vid en hög personalomsättning. Det skapar väsentligt bättre förutsättningar för att uppnå rättssäkerhet och upprätthålla en god kvalitet i handläggningen avseende barn- och unga inom socialtjänsten.

Det har i granskningen konstaterats att det i flertalet fall saknas utredningsplaner. Planeringen ska göras i nära samråd med barn eller unga och dess vårdnadshavare och är en viktig del i utredningsprocessen. Den skapar förutsättningar för barn och vårdnadshavare att framföra sina åsikter om exempelvis samtal med berörda parter, anhöriga eller andra närstående samt med representanter från andra myndigheter som känner barnet och familjen. Ut-

redningsprocessen tydliggörs och blir överskådlig samt möjlig att följa för alla inblandade. Som tidigare nämnts skapar utredningsplanen även bättre förutsättningar att bedriva utredningen skyndsamt samt att hinna slutföra den inom fyra månader. När det gäller granskningen av ”BBIC-dokumentet utredning” visar den att utredningen i allt väsentligt lever upp till de lagstadgade dokumentationskraven samt att barnrättsperspektivet tydligt framkommer. Det vill säga att barnets eller den unges inställning har beaktas samt nämnden har tagit ställning till barnets eller den unges bästa i sin bedömning.

Det framkommer i granskningen att det finns vissa brister i individuppföljningen. Det saknas i flera fall vård- och genomförandeplaner i Skarpnäcks och Spånga-Tensta stadsdelsnämnder. Men även i Kungsholmens stadsdelsnämnd finns brister när det gäller vårdplanens innehåll. Vårdplanen ett viktigt dokument som ska tydliggöra barnets eller den unges enskilda behov och skapa förutsättningar för uppföljning och bedömning av vårdens resultat. Det är även i vårdplanen som den unge och vårdnadshavare ger ett undertecknat samtycke till den planerade vården. Den ska följas upp av nämnd och förvaltning, hemmet där den placerade bor, föräldrar och andra berörda. Det kan konstateras vid granskningen av journalanteckningarna att uppföljningen av vården sker genom regelbundna besök, enskilda samtal med barnet eller den unge, vårdnadshavare samt med hemmet som utför vården.

Sammanfattande bedömning

Stadsdelsnämnderna bedöms behöva utveckla sin hantering av ärenden som omfattar barn- och unga. Vissa moment i handläggningsprocessen brister och behöver utvecklas för att säkerställa en rättssäker handläggning samt att barnetperspektivet beaktas. Det gäller främst dokumentationen av den inledande utredningsplaneringen samt framtagandet av vårdplaner och genomförandeplaner. Även efterlevnaden av lagens tidsgränser vad det gäller förhandsbedömning och utredning behöver förbättras. När det gäller dokumentationen av barnrättsperspektivet i förhandsbedömning och utredning framgår det i huvudsak väl.

Rekommendationer

Utifrån redovisade bedömningar och iakttagelser lämnas följande rekommendationer:

- Stadsdelsnämnderna bör se över och utveckla planeringen av utredningen samt se till att den dokumenteras utifrån kraven i lagstiftning och riktlinjer.
- Stadsdelsnämnderna bör säkerställa att de följer lagstiftningens tidsgränser för förhandsbedömning och utredning.
- Stadsdelsnämnderna bör se över och utveckla upprättandet av vård- och genomförandeplaner utifrån lagstiftning och riktlinjer.

Bilaga 1 - Intervjuförteckning

Socialförvaltningen

Strateg hemlöshet och missbruk

Strateg barn upp till tolv år

Utvecklingsledare barn och ungdom, samordnare för BBIC

Kungsholmens stadsdelsförvaltning

Avdelningschef för Socialomsorg

Enhetschef familjeenheten

Enhetschef familjeenheten

Biträdande enhetschef vid familjeenheten

Enhetschef för missbruksfrågor vid vuxenenheten

Socialsekreterare barngruppen

Socialsekreterare ungdomsgruppen

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning

Avdelningschef för individ och familjeomsorgen

Enhetschef för mottagningen

Enhetschef för utredningsenheten barn och ungdom

Enhetschef för missbruk

Socialsekreterare utredningsenheten barn och ungdom

Socialsekreterare utredningsenheten barn och ungdom

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning

Avdelningschef för individ och familjeomsorgen

Enhetschef för enheten barn och ungdom

Bitr. enhetschef för mottagningsgruppen

Bitr. enhetschef för enheten barngruppen

Bitr. enhetschef för enheten ungdomsgruppen 1

Bitr. enhetschef för enheten ungdomsgrupp 2

Enhetschef för beroendevård och socialpsykiatri

Bitr. enhetschef för beroendevård

Socialsekreterare vid enheten barngruppen

Socialsekreterare vid enheten barngruppen

Socialsekreterare vid enheten ungdomsgruppen

Bilaga 2 – Anmälningar, inledda utredningar och utredningstider

Antal inkomna anmälningar och inledda utredningar 2011-14

År	Antal 0-20 år	Antal inkomna anmälningar	Inkomna anmälningar i förhållande till antal 0-20 åringar	Antal inledda utredningar	Antal utredningar i förhållande till antal anmälningar
2011	185684	11033	5,9 %	4366	39,6 %
2012	191465	14115	7,4 %	6454	45,7 %
2013	195084	15224	7,8 %	7889	51,8 %
2014	198671	17701	8,9 %	9593	54,2 %

Källa: Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2014

Antal inkomna anmälningar och av dessa inledda utredningar enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL per stadsdelsnämnd under 2014

Stadsdelsnämnd	Antal invånare 0-20 år	Antal inkomna anmälningar	Antal inledda utredningar	Andel inledda utredningar i %	Flickor	Pojkar
Bromma	18 284	1 125	544	48,4	276	268
En-År-Va	21 783	2 049	1 042	50,9	468	574
Farsta	12 716	1 424	808	56,7	376	432
Hä-Li	17 367	1 671	1 033	61,8	489	544
Hä-Vä	18 744	2 559	1 385	54,1	674	711
Kungsholmen	10 662	727	325	44,7	120	205
Norrmalm	11 959	568	282	49,6	111	171
Rinkeby-Kista	13 550	1 374	846	61,6	334	512
Skarpnäck	10 630	1 324	702	53,0	275	427
Skärholmen	9 517	1 323	751	56,8	334	417
Spå-Ten	12 016	1 040	601	57,8	270	331
Södermalm	22 360	1 436	770	53,6	306	464
Älvsjö	7 531	618	304	49,2	141	163
Östermalm	11 555	463	200	43,2	88	112
Hela staden	198 671	17 701	9 593	54,2	4 262	5 331

Källa: Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2014

**Andel anmälningar som ledde till utredning, i relation till
befolkningen i respektive åldersgrupp (i procent)**

Stadsdels- nämnd	0-5 år	6-11 år	12-14 år	15-17 år	18-20 år	Samtliga
Bromma	2,4	2,8	3,9	5,7	1,1	3,0
En-År-Va	3,8	4,7	6,8	9,8	1,4	4,8
Farsta	3,4	5,2	11,6	17,3	2,1	6,4
Hä-Li	3,7	5,8	7,6	17,9	3,2	5,9
Hä-Vä	6,9	6,4	8,7	15,4	1,6	7,4
Kungsholmen	1,3	2,9	6,0	12,0	1,1	3,0
Norrmalm	1,0	2,1	4,0	9,2	0,9	2,4
Ri-Ki	3,4	3,7	12,3	16,2	2,5	6,2
Skarpnäck	4,1	6,3	9,3	17,2	2,7	6,6
Skärholmen	6,3	8,4	9,5	15,8	1,6	7,9
Spå-Ten	3,9	3,6	6,3	12,4	1,6	5,0
Södermalm	1,9	3,2	4,9	10,9	1,4	3,4
Älvsjö	3,2	2,5	5,3	11,6	2,0	4,0
Östermalm	1,3	2,2	3,4	2,4	0,1	1,7
Hela staden	3,2	4,3	7,1	12,4	1,6	4,8

Källa: Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2014

Andel utredningar som pågått mer än 4 månader samt andel med beslut om förlängning

Stadsdelsnämnd	Andel utredningar som pågått mer än 4 månader i procent			Därav med förlängningsbeslut, antal			Andel utredningar som pågått mer än 4 månader med beslut om förlängning, i procent		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Bromma	52,8	31	24,5	6	5	3	5,7	12,5	8,6
En-År-Va	58,6	36,9	59,4	13	23	24	8	15,3	9,2
Farsta	47,7	28,3	40,2	24	20	20	17,9	26,3	18,9
Hä-Li	57,5	38,7	51	19	19	19	21,6	26,4	18,4
Hä-Vä	39,4	47,8	53,9	73	106	83	75,3	70,2	41,7
Kungsholmen	16,9	19,2	23	6	10	5	40	43,5	21,7
Norrmalm	18,1	29,8	9,1	8	13	5	53,3	31	38,5
Ri-Ki	60,1	46,4	52	83	78	38	45,9	58,2	24,4
Skarpnäck	60,6	48,9	41	18	14	11	22,5	15,2	13,4
Skärholmen	30,4	37,7	48,3	19	37	13	32,2	29,1	10
Spå-Ten	46,8	56,7	52,6	9	9	19	9,5	6,6	13,3
Södermalm	22,4	26,4	23,1	6	5	3	10,2	9,8	4,6
Älvsjö	27,3	29,9	51,9	1	0	-	6,7	-	-
Östermalm	31	31,9	25,7	15	13	6	68,2	56,5	23,1
Hela staden	44,3	38,5	43,7	300	352	249	26,6	31	18

Källa: Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad 2014